

ВИДЕЛИНА

Но... стига ми тая награда —
Да каже нявга народа:
Умрѣ сиромашъ за правда,
За правда и за свобода!...

Отечество мило любя,
Неговиятъ заветъ пазя,
Но себе си, братя, губя,
Тия глупци като мразя.

Тозъ, който падне въ бой за свобода,
Той не умира: него жалѣятъ
Земя и небе, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ.

Вдѣхни сѣкиму, о, Боже!
Любовь жива за свобода —
Да се бори кой какъ може
Съ душманитѣ на народа.

Подкрѣпи и менъ ржката
Та кога възстане робѣтъ,
Въ редоветѣ на борбата,
Да си найда и азъ гробѣтъ!

Ученически двуседмичникъ за национална просвѣта и култура

Адресъ: Д. Янковъ
ул. „Л. Каравеловъ“ 20
Варна

Урежда редакционенъ
комитетъ отъ учащи се
въ Варн. мѣжка гимназия

Разрешенъ съ писмо
№ 30206

Абонаментъ:
За 1 година 30 лева
За странство 50 лева

...„Знай, че после отечеството си съмъ обичалъ най-много тебе“

Българскиятъ гений

Но... стига ми тая награда —
Да каже нявга народа:
Умрѣ сиромашъ за правда,
За правда и за свобода!...

Ако е вѣрно твърдението, че личноститѣ създаватъ събитията и градятъ еривъ живота на човѣчеството, то дваждъ повѣренъ е факта, че условията, събитията и епохитѣ раждатъ личноститѣ тия личности. Примѣри?—Историята на всички народи ги дава въ изобилие. У насъ, близката и далечна хронология на българското битие категорично ги подчертаватъ.

Изхождайки отъ тая максима, намъ се чинятъ необикновено дребнави и странни неистовитѣ кръсъци на разнороднитѣ групички, които съ жала на наивностъ се мжчатъ да подѣлятъ и зачислятъ въ списѣцитѣ си най-големия синъ на българската земя — **Ботевъ**.

Нима може да принадлежи нѣкому дѣлото на тая **Великанъ**, зачатъ въ кървитѣ на единъ свръхчовѣчески народъ, къпанъ въ сълзитѣ му, закръменъ съ болкитѣ му, припиванъ отъ стенанията му, израсълъ всрѣдъ страданията и несретата му, носящъ купнитѣ му?!

Нима може да се къса под-

вига на една мисль, която бѣше воля, на единъ жрецъ, който стана жертва, на единъ пѣвецъ, който бѣше вождъ, на една смъртъ, която стана символъ?!

Нима може да принадлежи другиму, освенъ на българския народъ, човѣкътъ, който така недвусмислено опредѣли себе си съ петтѣхъ реда на предсмъртното си писмо, поетътъ, който написа стихове като

„Отечество мило любя
Неговиятъ заветъ пазя
Но себе си, братя, губя
Тия глупци като мразя...
(Къмъ брата си)

та да става нужда свѣтостъта на неговата жертва да бжде претегляна отъ болнавитѣ мозъци на едно прогнило поколѣние?!

Не! Стига гавра съ паметъта на най-достойния изъ между достойнитѣ!

Стига кошуство съ дѣлото на единъ духъ, роденъ отъ воплитѣ, теглата, и възделенията на българския народъ, който стана неговъ кумиръ, неговъ гений и негова сѣдба.

„Виделина“

Той не умира!

Тозъ, който падне въ бой за свобода,
Той не умира: него жалѣятъ
Земя и небе, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни, за него пѣятъ.

Съ душманитѣ на народа.
„Подкрѣпи и менъ ржката
Та кога възстане робѣтъ
Въ редоветѣ на борбата
Да си найда и азъ гробѣтъ!“
И вѣчно ше спомнятъ редоветѣ:

Мълчи народа!
Глухо и страшно гърмятъ окови
Не чуи се отъ тѣхъ гласъ за свобода,

която е пѣла надъ люлката му тжжната пѣсенъ на робството, може да приюти скърбитѣ и страданията на юнаковата душа. Само тя може да утеши сина си въ денонощнитѣ тегла на изгнаника. Само тя може да го окули въ борбата, да вземе участие въ неговия подвигъ, въ неговата слава... и да жали смъртъта му.

Ето тая образъ живѣе въ пѣснитѣ на Ботѣва. Високо витѣ надъ всичко, като че вдълбѣнъ въ тайната на нѣкаква магия. Той ридае въ стиховетѣ на поемата: „На прощаване.“ Въздиша въ мжката на посрещението: „Майци си“ и се разраства и слива съ образа на родината съ дѣлбания трауръ въ елегията: „Обесването на Василь Левски“. Тукъ Ботѣвъ надраства себе си като обикновенъ смъртенъ синъ на поета. Като Богородица, тжжна и безмълвна съ потаенъ гласъ бди тя надъ участъта на юначния си синъ и може би надъ цѣлата поробена Родина.

Кой може да утеши юнака въ страшия пжтъ на неравната борба?

Кой другъ освенъ тая страдалка, която е дала живота му,

Ботевото сърдце!

Тѣй отдавна и така скоро като че ли е било!

Единъ човѣкъ смѣло се даде въ ржцетъ на смъртъта, съ едничката мисль да освободи съ кръвта си нещастната си Родина. Ботѣво сърдце! Можеше ли да трае то, когато вопли се носѣха надъ българската земя? Можеше ли съ равнодушие да гледа турчинъ какъ бѣснитъ надъ бащиното му огнище? Всѣка клетка на неговото сжщество дишаше бунтъ, всѣки неговъ погледъ се пливаше дълбоко, дълбоко, за да сѣзрѣ въ всичко истината. Той най-добре отъ всички виждаше страшното тегло на българина и българското му сърдце замираше отъ болка и отъ едва сдържанъ гнѣвъ. Сжщество на крайности, той силно любѣше и още по-силно мразѣше. Той любѣше земята, кждето за всѣко цѣѣте има животъ, слънце и свѣтлина, кждето горитѣ грижливо криеха смѣли хайдути, рѣкитѣ кървави тѣчаха и разнѣсѣха воплитѣ на роба, кждето и пичкитѣ пѣха за тегло и сълзи, и небоето отразяваше робската неволя, и слънцето изгрѣваше съ две бистри сълзи на очи.

Той любѣше тая земя, която бѣ достойна за по-завидна участъ, любѣше нещастния български народъ приведенъ подъ тежкото си бремене, проклинашъ всѣки денъ на своя неносенъ животъ. И той ги любѣше съ изпълненъ любовъ, той любѣше сълзитѣ, воплитѣ, кръвта, съ която бѣ напоена черната земя. Защото въ своята любовъ той виждаше какъ гордитѣ върхове на Стара-планина, Рила, Пиринъ и Родопитѣ се огрѣватъ отъ нова свѣтлина, какъ плзватъ надолу потоци свѣтли лъчи, заливатъ полета и гори, села и градове, прояс-

няватъ лицата, изсушаватъ сълзитѣ, облекчаватъ болкитѣ, защото той виждаше изгрѣва на свободата.

Но това сърдце, достойно за такава велика любовъ, познаваше двойно по-големата умраза. Той мразѣше тирана, самодоволно свилъ колѣна, запушилъ съ цигаре, лукаво засукалъ мустака да се подхилва на младата невѣста въ дома на беденъ българинъ, защото той изживѣваше позора на робство ведно съ нещастния българинъ, ведно съ него той плачеше и се надѣваше.

Но той мразѣше и другия работитѣл, недруговѣрецъ, не агарянинъ — а българинъ, забравилъ отъ дѣна на рождението си чий синъ е — той мразѣше изедниците чорбаджи. Мразѣше ги, когато безжалостно изсмуквахъ и последната капка жизненъ сокъ отъ ссущеното тѣло на българина, мразѣше ги и когато се биеха въ гърди и се наричаха българини, мразѣше ги и тогава, когато примирени и справедливо наказани, плзѣха предъ роба, да искатъ милость за жалкото си сжществуване.

Любовъ и умраза! Най-свѣтлото съ най-тъмното чувство живѣха въ Ботевото сърдце. Сърдце достойно за възхищение, достойно за любовъ гигантска, каквото само то изпитваше преди.

Нека се възрѣмъ въ сърдцата си, българини, нека надзърнемъ въ тѣхъ и нека ги дадемъ на тая който не се поколеба да пожертвува сжщестие и живота си за нашата свобода. Нека ги дадемъ, защото ако свѣтлинъ синъ на България имаше две сърдца, два живота, той два пжти би умрѣлъ за нас!

Н. Великова

би и плаче за свѣтитѣ герои, които сж нейни синоове:

„О майко моя, Родино мила
Защо тѣй жално, тѣй мило плачешъ?“

Пита поетътъ за да получи още по-скърбенъ и пѣленъ съ адския вопль на безнадеждна тжга отговоръ:

„Охъ, знай, знай, ти плачешъ, майко
За туй, че ти си черна робиня,
Затуй, че твоя свещенъ гласъ, майко
Е гласъ безъ помощъ, гласъ въ пустиня.“

Само най-вѣрния синъ на една страна може тѣй силно да се вживѣе въ мжката на своята Родина. Само той може да обгрѣне плачушъ цѣлото и огромно страдание и да цѣлуе смъртъта заради нея.

Ето това е Ботѣвъ. Това е човѣкъ, който овѣнча своята Родина чрезъ подвига си съ ореола на вѣчна слава. И Бо-

Ботевата годишнина

Бурята на гордия Балканъ, вѣковната умраза ктмъ всичко чуждо, безпредѣлната обичъ къмъ всичко свое, възторжения стремежъ къмъ свобода и правда, несломимия духъ на миналото — всичко това се бѣ слѣдо въ едно въ душата на бореца, поета и героя — Христо Ботѣвъ.

И за това Ботѣвъ въ своята поезия не ни даде други образи, освенъ ония, които борбата бѣ извикала у него на животъ. Това сж образи сурови, изваяни съ горчивина и страдание, рожби на бунта, на кипящата сила, на надигащата се народна умраза къмъ гнетителя, къмъ всички притеснителни на човѣшкия духъ.

Въ Ботѣвото дѣло и поезия наистина ние съзерцаваме въ общи черти проекцията на цѣлия нашъ народенъ гений. Въ него е отразена тишината на нашата земя, пълна само съ скръбъ и сълзи:

„Жетва е сега, пѣйте робини
Тѣзътъжни пѣсни“ ...

А неговиятъ Балканъ, и неговитѣ гори пѣятъ потайната пѣсенъ на хайдутитѣ-националитѣ ни рицари.

Ето образитѣ на Ботѣва.

Въ тѣхъ грѣе скрита една всеотдайна любовъ, колкото възвишена, толкова благород-

на, която води къмъ творчество и братско единение. Въ тѣзи сурови образи гори купнежъ къмъ човѣчностъ и саможертва. И тия горди пориви къмъ свободата ще преждатъ за вѣчни времена въ душитѣ и сърдцата, отлѣни въ тържественитѣ и звучни стихове:

„Тозъ който падне въ бой за свобода
Той не умира: него жалѣятъ
Земя и небо, звѣръ и природа
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ.“

И защото тия образи водятъ отъ светлая свѣтихъ на душата къмъ осжществяване на високо възвишени идеали чрезъ саможертвата, изпелени въ огнището на единъ горящъ духъ, тѣзи образи живѣятъ въ насъ въпрѣки времето, изваяни въ своитѣ общочовѣшки форми, въ които никога не ше загубятъ своя блѣсъкъ, сила и могъщество.

И ше живѣятъ въ съзнанието и сърдцето на всѣки българинъ, пробуждани и обновявани постоянно отъ тржбния гласъ на великото възраждане, който тржбенъ гласъ нескончаемо ехти отъ безсмъртнитѣ редове:

„Вдѣхни сѣкиму, о, Боже!
Любовь жива за свобода,
Да се бори кой какъ може

Жизнения подвиг на пѣвца

Душата се вълнува и изгаря въ пламъци на малкото бисеря, вобщици ни отъ дивната роба на побацима Балканъ, и се прернагда въ тѣхния устремъ и бурна стихийност, защото дивна и величави сж поемитѣ на бурния духъ, що салъ не сретницата смъртъ може да успокзи. Малко отъ възможността на своя гений е превъплотилъ на пѣснитѣ си Ботевъ, но това малко е оросено съ много сълзи, много въздишки, и горчиви терзания сж го запечатили съ вѣчността. Самия животъ сж неговитѣ 20 стихотворения, тѣ сж скривитѣ и радоститѣ, чѣсгта и силата на една тъмна битностъ, тѣ сж вольята и безволието, вѣрата и безвѣрието на прокуденицитѣ отъ родния край. При все това надъ тѣхъ, по мощъ и стихийностъ, се чертае една епопея, едно безплатно творение и това е епопеята, пѣсенята на Ботевия животъ.

Възлюбенъ синъ на волността, той бѣ самата волностъ. Той не позна покоя на бащино то огнище и тихата и плаха радостъ, за него бѣ мъжа и горестъ.

Шумоленето на Тѣжа, въплотила сякашъ въ своята подвижна снага бедитѣ и жгитѣ на нараода — мъченикъ, стана на Маргадики и Юмрука и гавора на гората зародиха у него вольята за борбата, и тѣхния гласъ бѣ посилно мълчаніето имъ отъ първитѣ пориши на младежката любовъ. Нищо не можа да възпре бунтовното желание, нищо не слони несломимата воля: бедността и глада следѣха стѣпкитѣ му, но плътта се оживяваше отъ хайдушкитѣ копнения. Всѣка негова деятелностъ всѣко негово дѣло носи отпечатка на буйността му: неговото сърце онеправданно се вбунтува отъ неправданото, кѣмъ потистнатото и умразата кѣмъ обезличеното и оно, ва, което лотиска и тия две крайности на душата се вживя една въ друга и го придружиха до лобното му мѣсто. Едно заветно желание бѣ за владѣло пѣвца на самодивитѣ, желанието да загине всрѣдъ чукеритѣ и зжберитѣ на божественія и чуденъ Балканъ, тамъ дето звездитѣ светятъ горько и дето самодивитѣ горскитѣ чада напѣватъ пѣсни за повече правда и човѣщина.

Тая сила на духа и вольята у Ботевъ е отразена въ мигаветѣ предшествати започване-

то на възделепната борба. Каква мъжа е разижсвала огромното всеобемашо сърце, когато е трѣбвало да се прости съ жена и невръстна шерка, не трѣбвало да е мълкне то, не трѣбвало да е буйното сърце знаящо само една радостъ, радостята отъ самопожертването и борбата. Каква душевна болка е изпитвалъ, когато на нѣколко пѣшти се връща и цѣлува сплющото дете и когато излиза отъ дома си, безъ да каже че следъ денъ два зората ще го сгрѣе въ робската земя, въ сжплата Родина, кждето е желалъ да намѣри Сираната за неспокоения си натура, тази себежертва е цената на жизнения му подвигъ, чрезъ нея той за насъ стана нѣщо повече отъ поетъ и борецъ, нѣщо повече отъ легенда и мисль, защото неговата любовъ кѣмъ отечеството надрасна любовята кѣмъ жена и семейство и не спрѣ своя устремъ дори предъ майчината мъжа. Л. Панайотовъ

„Истината е света — свободата е мила“

Така бѣ извикалъ Ботевъ, защото обичаше истината като човѣкъ, а свободата като синъ на едно велико, героично племе, — като българинъ.

„Истината е света — свободата е мила“ прогрѣмъ като камбаненъ звънъ това правдоначало, и подчерта за сетенъ пѣжъ, че безъ истина нѣма свобода и безъ свобода нѣма истина. Истина!.. това е най-светото нѣщо за единъ народъ само чрезъ истината той ше може да превъзмогне всички пречки и да даде благоденствие и благополучие на своитѣ граждани. А младежта, чието сърце е изплетено отъ нишкитѣ на невинна любовъ и борческа жаръ, трѣбва да прегрѣне истината, защото тя е най-моцното оръжие въ борбата за възтържествуване на справедливостта. Младежи, отправяе кѣмъ васъ зовъ за борба за истината, защото по този пѣжъ тия ше ни научи да обичаме своя народъ и да се жертвуваме за него.

А свободата, тази мила свобода, за която паднаха хиляди герои, ние трѣбва да пазимъ, защото е сжплат и мила за насъ. Въ борбата за нея ние изгубихме своитѣ най-достойни синове които пролѣха своята сжплат крѣвъ пакъ за нея.

И днесъ когато ние чувствуваме паметта на Ботевата, трѣ-

БОТЕВАТА ДУША

въ „Майце си“, „Кѣмъ братъ си“ и „Дѣлба“

Ботевъ е поетъ на личното чувство. Неговѣ стихове сж плодъ на единъ изблюкъ отъ чувства, които сж примѣсени помежду си, точно така, както бѣшува въ душа Ботевата душа. Никакво изкуствено съхоплетство не намираме у него. Душата се разкрива въ най-реалния си образъ, защото трепетитѣ на тая душа не сж подчинени на римата и ритъма. Напротивъ, натегнатата отъ чувство Ботевъ душа лѣе огнени слова. безъ тѣ да бждатъ подреджани и окастряни. Та и въ това се състои силата на Ботевитѣ стихотворения.

Сжщото можемъ да кажемъ за „Майце си“, „Кѣмъ братъ си“ и „Дѣлба“. Ботевата душа се разкрива, завладяна отъ една тѣжа едно душевно неспокойствіе — страдание, което е примѣсено съ други силни чувства.

Въ „Майце си“ душата на поета е обзета отъ мъжа, мъжката че „младостъ зелена съхне

ва да отдадемъ данъ и почитъ чрезъ своитѣ слова и действия както на гордия лѣвещ на Балкана, шо съ лѣзъ предѣлната обичъ кѣмъ своя народъ и отечество умрѣ за тѣхната свобода, така сжщо и на знайтѣ и незнайтѣ борци шо паднаха по борскитѣ поля за мила и сжплат свобода на роднитѣ си брата.

Поклонъ предъ тѣхната светлостъ паметъ!

На тѣхнитѣ безмълвни гробове сж написани тѣзи прости, но искренни дѣлове:

„Борци, вий за истината шо е свѣта, умрѣхте.

И за свободата шо е мила се борихте“

Хр. Донковъ

Редакционни вѣсти.

Този е последния брой на „Виделина“ за тази учебна година.

„Виделина“ се посрѣща съ радостъ отъ отъ националната срдношколска младежъ. Това ни само насърдчи.

„Виделина“ ше следва неотклонно своя пѣжъ, ше продължава да излиза и чрезъ следващата учебна година, като първиятъ брой ше излѣзе на 20 септември.

и въ люто язвена?! „мжа, въ прегрътки твои мила да падна, туй срдце младо, тазъ душа страдна да се оплачашъ тебе горкана... Ба се и сестра и брати мила Азъ да прегряна искамъ безъ злоба, Пѣжъ тогазъ нека измрѣнатъ жила, Пѣжъ тогазъ нека изгния въ гроба!“

Страданиято у Ботевата не е така накупѣло, че да избухне въ тежкѣ укоръ кѣмъ другитѣ. То е затворено въ душата. Осъзналъ околната срдѣа съ всичкитѣ й несподи, Ботевъ не обичява; той остава своята тѣжа да ломи „догарящето му срдце“.

Голѣма промѣна забелязваме въ Ботевата душа въ „Кѣмъ братъ си“. Докато въ първото стихотворение Ботевъ говори само за самотата на душата си, тукъ неговото чувство избликва, за да скронитѣ си силни и тежки думи околнитѣ — „глупци неразбрани“. Пакъ „душа ми въ огънъ тлѣе, срдцето ми въ люти рани“, но душата сега е пълна съ злоба, съ ненавистъ кѣмъ „въ мъртавъ свѣтъ коваренъ“, тѣмъ оръжъ „отзивѣ нѣма на гласъ искрениъ благодаренъ“. Всичко това поддискъ срдцето му, свива го драшно-мжчителна болка („туй срдце, дето страда“), и плаче „подъ нарденъ гробъ печаленъ“. Но срдѣтъ това презрение кѣмъ свѣта и „тия глупци“, които мрази, въ Ботевата душа се бори и друго чувство сдѣтло чувство, което се изявява въ контрастъ на първото:

„Отечество мило любя,
Неговиятъ завѣтъ пазя“

— това, свето за Ботевата чувство, сше повече засилва мъката и ненавистята.

Въ „Дѣлба“ Ботевъ представя две души — своята и тази на Каравелова — по-право само своята, изпълнена съ онѣзи ч у в с т а, които, обзиратъ и Каравелова. Върху тази душа сж сложили отпечатъка си по-раншитѣ несгоди:

„Сжтничъ ни сж били въ живота страдание, бедностъ въ чужбина“

ПОЕТЪТЪ БОТЕВЪ

Почти прѣвъ Ботевъ разработи поетически и облѣче въ художественна форма революционнитѣ мотиви на Раковски и Каравелова. Той сж малкото си, но пълни съ пламѣкъ пѣсни, синтезира, показа на видело стихийнитѣ възжелания на цѣла една нация. Недоволството, влѣчението кѣмъ свободата, омразата кѣмъ потисничеството намѣриха пѣленъ и обайващъ изразъ само въ безсмъртнитѣ творения на пѣвца Ботевитѣ.

Ботевъ е изключение. Той не вѣрви по отжпканиа пѣжъ. Неговитѣ пѣсти за свобода, умразата и любовъ, сж пѣсни, изтрѣнати отъ срдцето на поета. Всичко това е негово, честица отъ неговата животъ. Затола, четейки творенията му, ние оставаме съ неузгладими впечатления въ душата. Като че ли нѣкакви бразди сж останали, които и во вѣки ше не тя не е сломена отъ тѣхъ, а сж готовностъ отново ги очаква:

„но тѣхъ сме ний братски дѣлили и пакъ ше ги дѣлимъ двамина“

И, изпълнена съ лошитѣ последствия на миналия окаяня животъ, тя плати съ новъ борчески духъ за бждашето. Нѣщо повече, тя е готова съ гордостъ и твърдостъ да понаса нови страдания, които не сж въ състояние да сломятъ предначертания и пѣжъ:

„Ше дѣлимъ ний хорски укори
Ше търлимъ и присмѣхъ глупешки,
Ше търлимъ, но нѣма да охнемъ,
Подъ никакви мѣжи човѣшки,
И гласъ ний нѣма да сложимъ,
Предъ страсти и свѣтски кумири“

Ботевата душа, подтиквана отъ силната му воля, го води кѣмъ желание за дѣлата:

„да изплѣнимъ думата завѣтъ
„на смъртъ, братко, на смъртъ“

И третитѣ стихотворения: „Майце си“, „Кѣмъ братъ си“ и „Дѣлба“ ясно очертата въ силно емоционалната натура на Ботевата, предадена въ естествения ѣ видъ. Въ нея има колкото нѣжностъ, толкова и грубо негодование, въ нея се преплитатъ възвишената любовъ съ силната омраза, споменътъ за мжчителното минало сж блѣна за свѣтлото бждеше отзивчивостъ кѣмъ народното тегло съ гордото презрение и кѣмъ всички „глупци неразбрани“, възторжената обичъ кѣмъ родината съ стихийния изблюкъ на гнѣва и злобата. Само крайно чувствителната душа на Ботевата, кипяща отъ хаоса на такива противоположни чувства може да създаде, като свой образъ, три стихотворения като „Майце си“, „Кѣмъ братъ си“ и „Дѣлба“.

А. Ганевъ

останатъ: До толкова близки пѣсенята на Ботевата до нашето срдце, до толкова е тѣ искрено. Още като дете азъ знаехъ на изустъ повечето отъ Ботевитѣ стихотворения. Като че ли всѣки българинъ носи нѣщо въ себе си отъ това, което е ималъ Ботевъ.

Всичкитѣ му пѣсни носятъ белега на епохата. Тѣ сж всѣки свой редъ, съ криещото с въ него чувство осветляватъ тъмнитѣ страни на политическа свобода.

Никой поетъ, следъ като е казалъ на любимата си:

„Остави тазъ пѣсенъ любовна“, не е изливалъ въ такива буйни, пламтящи, чиличени стихове обичта си кѣмъ своя народъ-мжченикъ и мжката си че той е окованъ въ вериги.

Цѣлата поезия на Ботевата стихийно изразѣ на мжката „Кажи ми, кажи, бедний народе, кой те въ тазъ робска люлка люлѣе ту вълна заливаща всичко: „Тежко, тежко вино дайте, пиянъ дано азъ забравя, туй шо глупци вий не знайте“, ту миноренъ мотивъ сж споделени стакаги:

„Ти ли си, мале, тѣй жално пѣа
Ти ли си мене, три години клѣла“
Ту думитѣ едва се изговарятъ отъ накупѣлата мъжа, отъ прокобата и отъ битничното срдѣдание. И може ти, има пакъ сѣсти ли страници у Ботевата, но всички идатъ да ни покажатъ че Ботевъ е героически насъ роенъ, че е вероиченъ, че е достоинъ да вдигне ръка противъ тираниа, за да помогне на бащата, брата, сестри, да помогне на всички тия „немили-недраги“ да намѣрятъ своето огнище.

Всички неговѣ пѣсни идатъ да ни докажатъ, че нашиятъ народъ, народътъ, запомнетъ добро, не се е примирявалъ никогашъ съ своята зла оръсина. Ту сж пасивни протести, т сж явно опълчане противъ друговѣвца, той се е мжчилъ да запази самостоятелността си мжчилъ се е, да не се преглопи. Дѣлгата верига отъ хайдути, емигранти, възстаници по казва, че българскитѣ народъ е буденъ, енергиченъ, надеренъ съ едно мощно чувство за животъ и свобода. Ботевъ е виджалъ всички теглила на роба. И е закѣрмилъ въ себе си една безкрайна омраза кѣмъ всички робства: и политически и духовно, и икономическо. По срдствомъ своя даръ, той я излѣлъ въ стихове, въ които личи, колко много той е страдалъ като е виджалъ народната душа наранена и поругана

Сребърната парѣ

Тю, да се не види! Току-шо намисли Герчо да се жени, оно се война отвори.

— Чекайте, бре хора, баремъ да я изберемъ, та като се върна, да знамъ коя че ме посрѣща, да каже Герчо.

— Да си му мислишъ на време, Герчо — моми много, съ кола да ги товаришъ, като любяници! . . .

— Много, брате, ама законо ми една дава — трѣбе да си я изберемъ. . .

— Е избирай де, шо гледашъ!

Оно лесно е да се рече изберай, ама седни да избирашъ, да видишъ лесно ли е. . . Да ти дадемъ пълно село съ моми, коя отъ коя по-хубави, па да ти кажемъ: „ха сега избирай“ — лесно ли че ти е, а?

Тѣ, и Герчовата работа е такава. Па и цена нѣма човѣка — сиромасъ е.

Нѣма Герчо домъ, ни нѣща, ни ниви, ни ливади, ни замятъ оне една гадулка.

На шийката сж огърлица, като млада садѣлния булка.

Всичкия му животъ е у тая пуста гадулка! Като я пипне въ ръжа, като заиграятъ ония прѣсти като трепне лѣва, като рекне нѣкоя... Не свирѣ пустата му гадулка, ами говори.

Тритѣ струни, като три девойки гласовити, отъ срдце въздишки ти изкарватъ, сълзи отъ очитѣ...

Оно и друга дарба му е отдѣлил Господъ: далъ му коса руса, копринена, очи сини, като мѣниста и златна уни, като гадулката му по-благодума. Две думи да ти каже, две години сладостъ да ти държатъ.

Всичко му добро, само че е сиромашко момчето. Пѣкъ любовята пуста незнамъ каква е станала, като види сиромасъ човѣкъ, бѣга като опърлена... Младъ е Герчо, жени му се, па седи и мисли, какво да направи. Коя онъ да избере! Коя него че да избере! Посакалъ би Ганка Глѣгоричина... Она има очи, голѣми, черни, като го погледне, чини му се отомобилъ го прегазни... Добре, ама баша и такива зѣвете като Герчо, не иска и да види... Тамъ не може.

Е, тогава — Пенка.. Пенка, ама она вѣрти двадесетъ души ергене. Да ги сберешъ огъ мустакитѣ имъ цѣла черга да излъчишъ. Не, Герчо замъ го нѣма. Онъ е човѣкъ скромненъ. За него Стоянка. Она като чуе гадулката му, разтреперва се, и бие кракъъ у земи, като нежданна кобила. Пуста Стоянка! Тя пѣкъ има единъ гласъ, като говори орѣхи брули. Веднажъ му каже: „Герчо обичамъ те!“ — и ше му се пукнатъ

тъпанчетата. Остави и нея... Ха... Дончето... Ехъ, шо ситно ходи това Донче... И очитѣ му сж сини като Герчовитѣ... Само че нослето ѣ остро, трѣбва да е зла като змия. Прескочи и нея Герчо! Дръжъ Тонка! Ама пштъ... тѣ! И тамъ не ти е работа, Герчо! Тонка те продава за две очи плява — пазѣ се. Пѣкъ шо ти трѣбва да ходишъ толкова далече... Я вижъ ти поповото по-малото. Оно се много бѣли и черви, ама пѣсакъ въ ръката зашо е — че го изтриешъ! Добре ама, поплъ и гусларъ сватове не ставатъ... Земи Кина... Е, Кина е много дебела... Тогава Дука — Дука е много тънка... Лала? много низка... Цона? — висока...

Тю да се не види мазарѣ! Върна се момчето отъ служба и неможа мома да си избере! Току да избере, оно се война отвори.

— Сбогомъ, Герчо!

— Сбогомъ момичета! Хубави сте, сладки сте, мили сте, ама мои не сталъ.

И засвири Герчо сж гадулка, а она хемъ запѣ, хемъ заплака.

— Сбогомъ, Герчо!

— Сбогомъ, момичета!

— На ти здравецъ, да си здравъ!

— На ти невинъ да не вѣнешъ!

— На ти помниче, да ме помнишъ!

— На ти очене, та пакъ да се видимъ!

— Дайте, момичета, дайте, баувитѣ, живи да сте! — думя Герчо и се кичи по шапката, по менето, по пояса, по ризата, по гуслата! — Всички ме обичате, всички ви обичамъ. И вѣрви Герчо, и свирѣ сж гадулката „Шуми Марица“.

— Трепкатъ възбудено срдцата на запаснитѣ. Чуватъ се провикания. Бѣклицѣ съ вино се разнасятъ отъ уста на уста. Плячатъ мекоосрдечнитѣ жени. Старцитѣ благославятъ. Всички сж се събрали да изпрятятъ момчета.

На край село предъ Герчо се изпречи Кунка куцичката. Тя брече смутена, блѣда... Очитѣ ѣ бѣха пълни съ сълзи, като два бистри кладенци.

— Герчо, на ти огъ менъ стрѣкче здравецъ, да знаешъ... Кунка недоизрече. Сълзи се сипнаха отъ очитѣ ѣ и задавиха думитѣ ѣ.

Герчо се спрѣ изненаданъ, пое Кункината китка, гринливо увита сж червенъ конѣцъ и на него прикачена малка, плѣтъна, стара сребърна пара.

— Тая пара ми е дадена отъ дѣдо — Комитата, кога съмъ кръшавана. Тя е благословена. Носи я, Герчо — добро да ти носѣ. И Господъ да те пазѣ, Герчо.

Герчо престана да свирѣ и погледна обчудено Кунка.

Оледна бѣ мислилъ никогъ

за нея. Она често бѣ спирала на него дѣлги, скрити погледни на онъ нехайно бѣти оглинатъ Кунка кривичката, стройна, смрнена и бедна девойка, малко кривичка съ ногата. Никой се не лакомѣше за нея, а Герчо отъ другитѣ по-долу не падше. Погледитѣ ѣ какво бѣха — вѣтъръ шо духа.

Сѣга Герчо се вгледа въ срамливо Кункино лице.

— Я, тѣ била хубава, — хвъркна нѣщо като врѣбче презъ Герчовата мисль. — Сполай ти, Кунке, ти... само ти ме изпращашъ, като свой човѣкъ.

Кунка се усмихна презъ сълзи. Свѣтна хубаво обичливото ѣ лице, мръднаха тихо малкитѣ ѣ устни. Нѣщо стопли душата на Герчо... Свѣтна въ нея нѣщо чакано, нѣщо търсено и никога ненамѣрено. Срдцето му се развълнува, стана му мило за рѣзволъ.

Герчо мушна бързо въ пазухата, до срдцето си, китката съ парата и погледна още веднажъ Кунка... И още веднажъ видѣ че она била хубава Слѣлъ ли е билъ до сега да не види? . . .

Не, Кунка не бѣ като другитѣ — да блѣши. Она имаше друго хубостъ — скрита хубостъ, дѣто не се вижда отъ далече, дѣто я не виждатъ проститѣ човѣшки очи. Хубостъ, дѣто само очитѣ на душата могатъ да я видятъ.

Герчо замина.

Докато стигне до казармата — цвѣтата по него повѣ-

наха. Докато стигне до границата, да изпробѣ ги до едно. Сега то сж срдцето му стоеше запазена китката на Кунка, старата пара.

Тая китка Герчо грижливо пазѣше навсѣкжде. Въ околности лежеше, подъ дѣждъ отъ шрапнѣли и куршуми, на нож ли летѣше къмъ врага, онъ се пипаше дѣстоето на срдцето си, дѣто стоеше Кункината китка. И щомъ турнѣ рѣжа на нея, предъ очитѣ му изпъкна образа на Кунка, скритата хубостъ, съ малкитѣ устни и съ разплакнитѣ очи. Той се спуснаше напредъ, рѣвѣше „ура“ и увличаше всички.

При една атака Герчовата рота попадна въ страшенъ огънъ. Вражи куршумѣ парѣ Герчо право въ срдцето.

— Убитъ съмъ, — помисли онъ и разпопча мундиръ.

Щомъ разтвори пазухата си отъ тамъ изпадна куршумъ сплесканъ като слѣнка. Куршумината сребърна пара бѣ корубена. Куршумѣтъ бѣ удрилъ право на нея.

Она спаси срдцето на Герчо.

И онъ като се върна, доде го на Кунка, даде ѣ го цѣлунико, тѣй както бѣ урасено съ орденъ за храбростъ.

ЕЛИНЪ ПЕЛИНЪ